

Ungdomsliv med betydeligt høretab – en introduktion

Niels-Henrik Møller Hansen, Eva Juul Toldam og Natascha Sofie Søndergaard

I denne artikelserie sætter CFD Rådgivning, Viden og Udvikling fokus på ungdomsliv med et høretab. Det er et vigtigt emne at sætte fokus på og igennem fire artikler vil vi belyse, hvordan det er at leve med et høretab og være ung.

Serien indeholder udover denne introduktion fire artikler og en samling af anbefalinger til fagfolk, der er i kontakt med unge med høretab:

- 1) Social døvhed blandt unge med høretab
- 2) Når høretabet træder i forgrunden
- 3) At fortælle om høretabet
- 4) I en verden af guldfisk
- 5) Når du møder unge med høretab i dit arbejde

Ambitionen med denne serie af artikler er at lade de unge komme til orde, og beskrive hvad de fortæller om (ungdoms)livet med høretab. Hvor gør det ondt og hvor er det svært? Hvilke spørgsmål og overvejelser kan de evt. have i forbindelse med deres høretab? Det kan være i relation til venner, kærester, valg af uddannelse og overgangen til arbejdsmarkedet. Artiklerne

belyser de situationer og sammenhænge, hvor de unge mærker høretabet. Med andre ord, de steder, hvor høretabet indvirker på deres trivsel og liv, og der kan vise sig et behov for professionel rådgivning.

I hver artikel begrebsættes en problemstilling via inddragelsen af relevante antropologiske og sociologiske teorier. Målet er at komme tættere på en forståelse af de sammenhænge, hvor ungdomslivet med et høretab bliver svært. Hvor det kan siges, at høretabet bliver betydeligt og hvor den unges liv bliver påvirket. Artiklerne kan læses separat eller i sammenhæng, hvis man ønsker et bredere perspektiv.

Baggrund for artiklerne

Disse artikler bygger på et længerevarende udviklings- og undersøgelsesarbejde gennemført af CFD Rådgivnings videns- og udviklingsenhed. Artiklerne afspejler CFD's overordnede fokus på udvikling af viden, der understøtter vores rådgivningstilbud til borgere med døvhed, døvblindhed og betydeligt høretab. Det er må-

let, at artikelserien kan medvirke til at sætte fokus på nogle af de sammenhænge, hvor det er svært at være ung og leve med et høretab.

Artiklerne udspringer af et undersøgelsesarbejde, som Natascha Sofie Søndergaard har været en central drivkraft for. Hun har gennemført et omfattende litteraturstudie, der efterfølgende blev fulgt op af interviews med unge, der lever med et høretab. Dette materiale udgør det empiriske grundlag for artiklerne, som er udviklet og bearbejdet af CFD Rådgivnings videns- og udviklingsenhed. Dette er bl.a. sket med input fra bl.a. Majbritt Frisk Andersen, der er konsulent for personer med betydeligt høretab. Mange tak til Majbritt for hendes værdifulde kommentarer, og til de unge der har ladet os få indblik i deres tanker, oplevelser og hverdag ved at lade sig interviewe.

I de følgende afsnit gennemgår vi nogle af de elementer, der er fælles på tværs af de forskellige artikler. Det handler bl.a. om, hvorfor de unges stemme ofte bliver overhørt, når det gælder analyser af personer, der lever med en funktionsnedsættelse. Vi behandler også brugen af begrebet om ”betydeligt høretab” frem for andre begreber. Der er nemlig en række væsentlige pointer i at benytte netop dette begreb. Endelig gennemgår vi det empiriske grundlag for artiklerne.

De unges stemme

Det er gennemgående for de forskellige artikler, at de søger at give de unges stemmer forrang. Det er et bevidst valg. Det er dem, der lever med et høretab og gør sig erfaringer med, hvad det kan betyde i deres liv. Det er indblikket i deres livsverden, vi er interesseret i. Det er velvidende, at mange unge kan gå langt for at nedtone eller skjule, at de har et høretab (Hansen

2008; Toldam 2022). Netop dette aspekt fortæller meget om, hvordan det er at leve med et høretab, når man er ung.

I en bredere kontekst kan det konstateres, at vi som samfund generelt har meget travlt med at mene noget om unge, og de problemer man mener de måtte have (Illeris et al. 2009). Det gør sig gældende for alle unge, men også i særdeleshed for unge med høretab. Der kan være fagpersoner, der mener noget om de unges sprogudvikling, danskbeherskelse, brug af hjælpemidler eller sociale kompetencer og hørestrategier i skole. Det er alt sammen vigtige områder fra andres perspektiver, men ikke nødvendigvis fra de unges eget perspektiv. Fagfolkernes perspektiv bygger også ofte på en antagelse om, at der er noget i vejen, som skal afdækkes og rettes via en passende intervention; en bedre strategi, bedre høreteknik eller noget tredje.

Høreområdet har været præget af et audiologisk hegemoni, som har sat nogle bestemte rammer for, hvordan karakteren af et høretab skal fastlægges og forstås. Denne funktionelle definition af høretab (Grönvik 2006) er meget udbredt i dansk regi og sætter dagsordenen i mange sammenhænge. Kernen i denne tankegang er det målbare og kvantificerbare høretab samt, at der er en sammenhæng mellem høretabets omfang og dets påvirkning af personens liv. Opfattelsen er, at et større høretab har flere konsekvenser end et let høretab. En sådan forståelse tager f.eks. ikke højde for personens alder, ressourcer eller viden, men reducerer den unge til et menneske med høretab, hvis omfang kan angives med dB og procenter.

Den forståelse er åbenlyst mangelfuld, hvis den ukritisk overføres til andre kontekster end den audiologiske. At være på arbejdsmarkedet og miste hørelsen giver andre problemer end hvis man er ældre og bor alene. Særligt vil vi i denne

forbindelse fremhæve ungdomstiden som en særlig prægnant periode for personer med høretab, da tiden rummer mange overgange (f.eks. fra grundskole til ungdomsuddannelse m.fl.) og en identitetsdannelsefase.

Illeris et al. (2009) beskriver ungdomstiden som overgangsfase mellem en barn- og voksendom. Det er en tid, hvor den unge forventes at finde ud af, hvad vedkommende vil og ønsker for livet. Det kan være overvejelser om identitet, seksualitet, uddannelse, arbejde mm. Udfordringen er, at der i dag er blevet knyttet mange forventninger til denne ungdomstid, som gør, at mange unge oplever et stort pres for at vælge ”rigtigt”. Der tales om perfektionskultur med angst for at fejle, og man kan iagttage en stor og voksende andel af unge, der oplever en bagside ved tanken om selv at skulle navigere i en kompleks verden. Ungdomstiden er med andre ord en sårbar periode, hvor den unge skal igennem en række valgprocesser, hvor der er en stor grad af valgfrihed. Den giver mange muligheder men også et stort ansvar, som kan være en udfordring at håndtere for den enkelte unge. Der er en dobbelthed i valgfriheden. På den ene side er der forventninger om, at den enkelte unge selv skal træffe valg, mens der på den anden side udtrykkes en lang række ”ønsker” til de unges valg. De udsættes f.eks. for et massiv samfundsmæssigt pres for at vælge bestemte typer uddannelser fremfor andre.

Ungdomslivet er en særlig tid

Fra forskningen er det velkendt, at mange børn med høretab oplever, at høretabet får en anden og større betydning, når de bliver teenagere. Nogle af de faste rammer omkring børnelivet forsvinder og bliver i stedet erstattet af nogle rammer, hvor mere er til forhandling, er flydende og fastlægges igennem kommunikation.

Der sætter deres høretab dem i en ekstra sårbar position, fordi det giver dem nogle andre kommunikative forudsætninger. Det er ikke alene indholdet af det sagte, men også måden det blev kommunikeret på, der får større betydning (Punch & Hyde 2011: 481-482). Var den kommentar sarkastisk eller oprigtig? Den forkerte reaktion kan få kedelige konsekvenser og udstille en som en dårlig ven eller udstille den unge som ufølsom og øge risikoen for social eksklusion.

Ungdomslivet er fyldt med kommunikation. Uddannelse er kommunikation. Venskaber og relationer bæres af kommunikation. Og meget af ungdomslivet finder sted på lokaliteter, der er lydæssigt ufordelagtige for den unge med høretab. Der er tale om steder med baggrundslarm, dårlige lysforhold og følsomme emner, hvor man helst skal høre og afkode det korrekt, hvis man ikke skal blive udstillet som en dårlig kammerat (Hansen 2008:328).

Det er en særlig krævende opgave at skulle navigere i ungdomslivet for unge, der lever med et høretab. De er kommunikativt udfordrede, men også udfordret på deres ressourcer. At modtage undervisning og lære nyt er hårdt. At gå på dating om aftenen kræver et ekstra gear, hvis energien allerede er brugt på skolen tidligere.

En tilstødende problemstilling er diskussionen om det tabu, der stadig klæber til høretab. Forskningen har ofte peget på, at et særlig træk ved et høretab er, at det lader sig kamuflere eller skjule, og at det er noget de unge aktivt gør (Hansen 2008). Nogle unge oplever, at et høretab kan skræmme andre væk, og derfor fortæller de ikke om det. Andre unge bruger ikke høreapparatet i nogle situationer eller har andre tilpasningsstrategier (Hallberg & Carlsson 1991). Det kommer der mange eksempler på i de enkelte artikler, og det taler for det centrale i at

lade de unges egne perspektiver fylde, som det sker i artiklerne. Verdens bedste høreapparat fungerer jo kun, hvis det er tændt og sidder på øret.

Ikke alt er problemfyldt

Diskussionerne hidtil har en iboende fokus på områder, hvor der kan være friktion, når man kigger på unge, der lever med et høretab. Det er også relevant, men kan komme til at skygge for, at der ikke nødvendigvis behøver at være nogle problemer. At være ung og leve med et høretab behøver ikke at betyde det store for den unge. Og det er en pointe, der er væsentligt at erindre. Hvor et høretab førhen kunne indebære et liv, hvor den unge modtog undervisning på særlige specialskoler, og en position i periferien til arbejdsmarkedet, er det ikke tilfældet i dag. Den nationale hørescreening har øget andelen af børn, der diagnosticeres tidligt med et høretab (Sundhedsstyrelsen 2010:4) og behandlingen med [Cochlear Implant \(CI\)](#) eller høreapparater giver gode forudsætninger for normal sprogudvikling, så man kan tale om, at der kommer en ny generation af børn og unge, der har andre vilkår end tidligere (Wischmann et al. 2022). Det er en udvikling, der giver de unge, der lever med et høretab nogle andre vilkår. Teknologien har flyttet grænserne og det er i audiologisk forstand en positiv udvikling: flere unge kan hjælpes med CI eller høreapparater. Det er da også kendetegnende for de unge i undersøgelsen, at de på rigtig mange områder ligner andre unge. Deres hørenedsættelse fylder i udgangspunktet ikke meget for dem, og det er i nogle tilfælde først i interviewsituationen, hvor vores interesse i friktionspunkter gør nogle ting tydelige og hvor oplevelsen af f.eks. social eksklusion eller manglende hensyn bliver synlige – også for de unge selv.

Forskellige analytiske læsninger

Det kan læses på flere måder. Én læsning er positiv. Det er godt, at unge, der lever med et høretab, ikke oplever, at det nødvendigvis giver dem problemer. En anden læsning, som understøttes af analyserne i de forskellige artikler, er, at de unge i nogle sammenhænge stadig kan opleve udsathed, social sårbarhed og udtrætning grundet deres høretab, men at der måske er tale om en mere subtil følelse af lejlighedsvis anderledeshed. I en tredje læsning kan dette suppleres med andre undersøgelser af, hvordan folk forholder sig til medborgere, der er døve eller har et høretab. Hansen (2008) peger på, at der er en større andel af unge med høretab, der oplever at blive udsat for mobning i folkeskolen. Fonden Incita, der arbejder for at skabe et mere rummeligt arbejdsmarked, ser tilsvarende på, hvordan arbejdsgivere forholder sig til arbejdstagere med handicap, og igennem flere analyser har de peget på, at bl.a. personer med høretab risikerer at blive frasortet i forbindelse med jobsamtaler (Incita 2020), hvilket peger på, at der findes en række negative fordomme om personer med høretab. Det er dog kendetegnende for interviewene i denne undersøgelse, at oplevelsen af handicappet findes i detaljen. Det er sjældent den direkte åbenlyse diskrimination eller eksklusion, der præger fortællingerne. I stedet er der mange gange tale om mere subtile oplevelser og erfaringer, men selv om de måske er mindre, kan de dels akkumulere over tid dels sagtens gøre den unge ked af det.

Begrebet ”betydeligt høretab”

Artiklerne arbejder med et begreb om [betydeligt høretab](#), som vi kort vil diskutere her. Det er et begreb, som CFD Rådgivning, Viden og

Udvikling har defineret og arbejder med. Afsættet er et opgør med to klassiske dikotomier, der længe har domineret høreområdet i dansk sammenhæng: Sprogkoden (tegnprog/ikke-tegnprog) og den tidligere nævnte forståelse af høreproblemer som koblet til den audiologiske forståelse/målingen af høretab. Der har klassisk set været en opdeling mellem personer, der er tegnsprogsbrugere eller ikke. Har personen nedsat hørelse (og er ikke tegnsprogsbruger) skelner man igen mellem grader af høretab.

Disse dikotomier siger imidlertid ikke noget om, *hvordan* det er at leve med et høretab. Her skal andre begreber til. Det er her vi bruger begrebet ”betydeligt høretab” som en skelnen, der åbner for at vi, som det sker i artiklerne, kan undersøge, hvor de unge oplever, at høretabet får følger for deres trivsel og liv. Hvor det gør ondt og er svært. Det er i de situationer og sammenhænge, at høretabet bliver til andet end en måling og til noget, der manifesterer sig og påvirker deres liv. Når vi bruger begrebet, er det for at fange disse betydningsbærende sociale begivenheder, der, som artiklerne viser, ofte er små intermezzoer. Set hver for sig ser de ikke ud af noget, men tilsammen er de med til at definere livet med et høretab som ung.

Der er dermed ikke tale om en skelnen mellem betydeligt og ubetydeligt høretab. Et høretab påvirker næsten altid mulighederne for deltagelse (Grønlie 1995), så der er måske i stedet tale om en skelnen mellem elementer, der øger eller mindsker høretabets betydning.

Begrebet lægger op til en mere dynamisk forståelse af høretab. En forståelse, hvor det er totaliteten af den pågældende situation, der er med til at definere, om høretabet bliver betydeligt. Det er således ikke kun den unges brug af høreapparater eller vedkommendes [hørekurve](#), der udelukkende har betydning. Det handler også om

rummets belysning, deltagerens kommunikative kompetencer, deltagerens energiniveau, emnet for samtalen, om den unge måske også lider af [tinnitus](#), [hyperacusis](#) eller andre elementer, der stjæler kræfter og fokus.

Det er også et begreb, der giver handlerum til forandring. Mange af de omkringliggende elementer kan ændres og dermed gøre, at høretab ikke længere opleves som havende en stor indflydelse. Det er der også eksempler på i artiklerne. Her finder de unge på kreative måder at få lytte-pauser på eller ændre lyd/lysforhold ved at søge hen i sammenhænge, der er mere fordelagtige for dem. Denne agens har Toldam (Toldam 2022) defineret som, at personer med en funktionsnedsættelse kan forsøge at tilpasse de sociale situationer til deres fordel ved at agere som ”situationsarkitekter”. En situationsarkitekt forsøger at ændre en given social situation til egen høremæssig fordel. Det er et relevant begreb, som artiklerne har forskellige eksempler på, og det er med til at understrege det væsentlige i at anlægge et mere flydende og kontekstafhængigt blik på oplevelsen af et høretabs konsekvenser i en ung persons liv.

Metode

Artiklerne udspringer af en undren over, hvorfor et høretabs betydning kan variere fra den ene situation til den næste. Det støder intuitivt imod en forståelse og sprogbrug, hvor et høretab er en fast og målbar størrelse. Denne undren var afsæt for gennemførelsen af tre litteraturreviews. I det første review blev forskningslitteraturen afsøgt for beskrivelser af situationer, hvor unge, der lever med et høretab oplever, at de enten adskiller sig eller skal tilpasse sig en verden, hvor de grundet høretab udskiller sig.

I det andet review bliver det undersøgt, hvordan brugen af teknologi indgår i hverdagen for mennesker med høretab. Analysen peger på, at selvom både CI og høreapparater er gode redskaber til at mindske følgerne af et høretab, præsenterer de samtidigt deres egne teknologiske udfordringer. Disse kan lede til stigmatisering og stereotypisering. Aspekter, der kan få et høretab til at træde i forgrunden og virke betydeligt for den unge, der lever med det.

I det sidste review blev der sat spot på fællesskaber for personer med høretab i Danmark.

De tre reviews søger at afdække forskellige aspekter af at være ung og leve med et høretab med fokus på de områder, hvor forskningen peger på, at de unge oplever, at høretabet får en særlig betydning og tyngde.

Det andet metodologiske ben i undersøgelsen er en kvalitativ interviewundersøgelse med unge personer med høretab. Pointerne fra reviewene indgik i formuleringen af interviewguiden, som er blevet anvendt i interviewene.

Denne guide er blevet brugt gennemgående med nogle mindre løbende justeringer, og har lagt linjen for interviewene. Der er gennemført syv interviews med unge danskere med høretab mellem 21 og 28 år. Deltagerne har forskellige former for høretab. Nogle bruger høreapparater, andre CI, mens andre fravælger hjælpemidlerne i nogle situationer. Nogle af interviewdeltagerne kan tegnsprog, ingen af dem har tegnsprog som modersmål.

Deltagere er enten i gang med et studie, i arbejde eller i gang med et sabbatår, hvor de arbejder. Alle interviews, undtagen et, er gennemført fysisk. Interviewene har typisk taget en time. Informanterne er fundet igennem online fora for personer med høretab/døvhed/CI.

Analysestrategi

Analyseltilgangen har været både induktiv og deduktiv, og er sket i to faser. I første fase blev der identificeret 15 analytiske temaer. I den anden fase blev alle interviews læst igennem ud fra de 15 temaer. I denne fase blev der stadig tilføjet nye temaer, hvis kodningen pegede på behovet for dette.

Analytisk er tematikkerne efterfølgende blevet samlet i ni analytiske temaer og det er disse, som i bearbejdet form udgør grundlaget for de enkelte artikler.

Informanterne

I følgende gives en kort præsentation af de syv informanter i anonymiseret form.

Katja er i slut 20'erne. Hun er i gang med en professionsbachelor og er på interviewtidspunktet i praktik. Hun har et progredierende høretab, som hun beskriver som moderat til svært. Hun bruger høreapparater. Hun bruger tolk og skrivetolk i undervisningen. Det progredierende høretab gør, at hun løbende må revurdere, hvad høretabets konsekvenser betyder for hende.

Sarah er jævnaldrende med Katja. Hun er lige blevet færdig med en uddannelse på undersøgelsestidspunktet og derfor jobsøgende. Sarah bruger meget tid på at være frivillig i forskellige organisationer. Hun har ikke stort udbytte af høreapparater og har i perioder fungeret uden dem – f.eks. i folkeskolen og gymnasiet – men har nu fået dobbeltsidig CI, hvilket fungerer rigtig godt for hende.

Emilie er en anelse ældre end Katja. Hun er på arbejdsmarkedet, og har et fuldtidsjob. Hun har taget en universitetsuddannelse. Hun bruger

ikke tolk og er meget afventende med at fortælle andre om sit høretab.

Mia er den yngste informant. Hun er næsten færdig med en professionsbachelor, hvor hun skal arbejde med mennesker. Hun har altid – oplever hun – brugt høreapparater og det samme gør mange i hendes familie, så det fylder ikke noget i hjemmet. Det gør det til gengæld i andre sammenhænge. Hun bruger f.eks. ikke tekniske hjælpemidler på uddannelsen pga. dårlige erfaringer. Hun er meget opmærksom på, at høretabet ikke ”skal definere hende”.

Nikolas har lige afsluttet et universitetsstudium. Han arbejder som underviser og spiller musik. Hans høretab ændrer sig løbende, og han betegner det selv som ”hørehæmmelse”. Han er meget påvirket af ændringerne i hørelsen og bruger meget energi på at finde ud at leve med de nye vilkår.

Isabella har dobbeltsidigt CI og i gang med en universitetsuddannelse. Hun betegner sig selv som døv, men er i proces med at modificere dette, da hun oplever, at det ikke er dækkende for hendes oplevelse af høretabets betydning.

Viktoria er midt i et sabbatår, da hun bliver interviewet. Hun er tidligere stoppet på en uddannelse, da det ikke var det rigtige for hende. Hun er dobbeltsidigt CI-opereret med godt udbytte. Hun betegner sig selv som nærmest normalthørende med CI på og som døv, når de ikke er på. Høretabet er ikke noget, hun tænker på i hverdagen: der er andre ting i hendes liv, der er vigtigere lige nu.

Artiklerne

I den første artikel, ”*Social døvhed blandt unge med høretab*”, sætter vi fokus på, hvordan nogle af de unge oplever, at det kan være svært at følge

med i visse sociale sammenhænge. Vi præsenterer begrebet om social døvhed, der skal beskrive, hvordan unge, der lever med et høretab, kan fremtræde i en social sammenhæng, hvor de ikke har hørt alt. Den manglende information kan gøre, at de oplever at være socialt døve. Det føles ikke rart og i artiklen beskrives det nærmere.

I den anden artikel, ”*Når høretabet træder i forgrunden*”, undersøges hvordan de unge i nogle situationer oplever, at det er høretabet, der træder i forgrunden og skygger for, hvem de er. Det, der er fraværende (en typisk hørelse), kan blive for tilstedeværende og skabe barrierer for de unges sociale deltagelse. Det sker bl.a., når de unger møder personer, der har overdreven fokus på høretabet, eller når de befinder sig i situationer, hvor lydombgivelserne blokerer for deres mulighed for at høre og deltage i en samtale.

I den tredje artikel, ”*At fortælle om høretabet*”, ser vi på de unges strategier for, om de vælger at orientere deres omgivelser om høretabet og de vilkår, det giver. Det kan være en overvindelse for de unge at fortælle andre om deres høretab. De kan opleve forskellige reaktioner på den information. F.eks. har nogle oplevet at blive fravalgt på datingmarkedet, når de fortæller om deres høretab, mens andre har undladt at fortælle om det og har udholdt en date, hvor de ikke kunne høre, hvad daten sagde. Det kan også handle om overvejelser om, hvordan man informerer en ny klasse eller arbejdsplads om ens høretab, hvis man er bange for, at den information kan gøre, at de kun ser ”handicappet” og ikke en person, der er andet og mere end det.

I den fjerde artikel, ”*I en verden af guldfisk*”, ser vi på de unges overvejelser, når deres omgivelser glemmer, at den unge lever med et høretab.

Artiklen behandler dermed en afart af de problemstillinger, der blev præsenteret i artikel 3, men med fokus på, at omgivelserne nogle gange hurtigt glemmer den information, de unge giver om deres høretab.

Det sidste produkt i serien ”*Når du møder unge med høretab i dit arbejde*” er en opsamling af de gode råd, der findes i slutningen af hver af artiklerne. Dette kan læses særskilt og anvendes af fagpersoner, der i deres arbejde møder unge med høretab. Opsamlingen er særligt relevant for fagpersoner, der arbejder på normalområdet og derfor sjældent har kontakt med unge med høretab.

Rådgivning for private og professionelle

CFD tilbyder specialiseret socialfaglig rådgivning til personer mellem 18 og 65 år, som har et betydeligt høretab i henhold til Lov om Social Service § 12 og § 13.

Tilbuddet er landsdækkende og retter sig mod personer med et høretab, som påvirker deres trivsel, sociale relationer og muligheder for uddannelse og arbejde, og som derfor har brug for kvalificeret og uvildig socialfaglig rådgivning i forbindelse med disse områder.

Konsulenterne yder også rådgivning og bistand til fagfolk som kommuner, arbejdsgivere og uddannelsessteder, der er i kontakt med personer med et betydeligt høretab.

Se mere på CFDs hjemmeside [Konsulenter for personer med betydeligt høretab \(cfd.dk\)](https://www.cfd.dk) og følg os på Facebook [CFD Rådgivning - Betydeligt høretab | Facebook](https://www.facebook.com/cfdraadgivning)

Litteratur

- Christensen, Vibeke T. (2006). *Uhørt? Betydningen af nedsat hørelse for arbejdsmarkedstilkenytning og arbejdsliv*. København: SFI
- Epinion (2019). *Fordomme om mennesker med handicap på arbejdsmarkedet*. Analyse udført af Epinion for Det Centrale Handicapråd.
<https://www.dch.dk/sites/dch.dk/files/media/document/Fordomme%20om%20mennesker%20med%20handicap%20fylder%20p%C3%A5%20arbejdspladsen%20%28Unders%C3%B8gelse%29.pdf>
(hentet d. 21. april 2020)
- Grønlie, Sissel M. (1995). *Når noen ikke hører. Om ulike grupper av døve og tunghørte og deres betingelser for god identitetsutvikling og samfunnsintegrering*. Oslo: Døves Forlag
- Grönvik, L. (2007). *Definitions of Disability in Social Sciences: Methodological Perspectives*. Uppsala University, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology.
- Hallberg LR-M, Carlsson S G. (1991). A qualitative study of strategies for managing a hearing impairment. *British Journal of Audiology* 1991; 25: 201–11
- Hansen, Niels-Henrik M. (2008). *Hvad så? Høretab, emotioner, trivsel og integration blandt unge hørebæmmede i et sociologisk perspektiv*. Ph.d.-afhandling. København: Sociologisk Institut, Københavns Universitet
- Høreforeningen (2020). *Høreproblemer* (faktaside på hjemmeside). <https://hoereforeningen.dk/viden-om/hoereproblemer/> (hentet d. 21. april 2020)
- Illeris, K., Simonsen, B., Nielsen, J.-C., Sørensen, N.-U & Katznelson, N. (2009). *Ungdomsliv – mellem individualisering og standardisering*. København: Hans Reitzels forlag
- Incita (2000). *Arbejdsgiveranalysen 2020 m udsatte på arbejdsmarkedet*. København: Incita.
<https://incita.dk/wp-content/uploads/2020/06/Arbejdsgiver-analysen-2020.pdf>
- Lamb, Brian; Archbold, Sue & O'Neill, Ciaran (2016). *Spend to save: Investing in hearing technology improves lives and saves society money*. London: The Ear Foundation
- Punch, Rene & Hyde, Merv (2011) Social Participation of Children and Adolescents With Cochlear Implants: A Qualitative Analysis of Parent, Teacher, and Child Interviews. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, January 2011
- Toldam, Eva Juul (2022). Når handicappet er usynligt, står den enkelte hele tiden med valget om at skjule det. *Social Kritik. Tidsskrift for social analyse & debat*. Nr. 166.
- Wischmann, Signe, Josvassen, Jane Lignel, Schiøth, Christina & Percy-Smith, Lone (2022). History rewritten for children with hearing impairment. I: *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, vol. 152, January 2022: <https://doi.org/10.1016/j.ijporl.2021.110991>
- Sundhedsstyrelsen (2010). *Opfølgende Evaluering Af Den Neonatale Hørescreeningsindsats*. København: Sundhedsstyrelsen. <https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2010/2010/Publ2010/DOKU/Hoerescreening/Opf%C3%B8lgende-Evaluering-Af-Den-Neonatale-H%C3%B8rescreeningsindsats.ashx>